

УДК 371.71

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.25>

Зоряна УДИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46000

ORCID: 0000-0003-2124-2263

Лілія ШУЛЬГІНА

аспірантка кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46000

ORCID: 0000-0002-6897-3277

Бібліографічний опис статті: Удич, З., Шульгіна, Л. (2023). Підготовка соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 172–178, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.25>

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО СТВОРЕННЯ ДОСТУПНОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Метою статті є висвітлення особливостей підготовки соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади. Визначено, що основним завданням сучасної підготовки соціальних працівників є створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади. Виявлено, що формування професійних умінь, навичок та компетенцій майбутнього соціального працівника сприятимуть побудові особистісних траєкторій навчання на основі особистісного профілю інклюзивної компетентності та відповідності сучасним вимогам та особистому професійному вектору розвитку. З'ясовано, що одним із пріоритетів підготовки соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади є впровадження особистісно орієнтованого підходу до освіти. Встановлено, що підготовка соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади передбачає кілька етапів: мотивація та емоційне бажання виконувати свої обов'язки в системі громадського центру; вміння спілкуватися з різними категоріями об'єднаної територіальної громади. Визначено, що соціальні працівники, яким необхідно працювати над створенням доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, вносять когнітивне поглиблення в процес організації різних типів організацій з урахуванням можливостей жителів об'єднаної територіальної громади. Визначено, що суб'єктами процесу формування підготовки створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади є педагоги, психологи, лікарі, медичний персонал, діти та батьки. Виділено умови підготовки майбутніх соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади. Встановлено, що методика підготовки майбутніх соціальних працівників включає чотири етапи: пропедевтичний, теоретико-операційний, продуктивний та рефлексивно-оцінний.

Ключові слова: соціальний працівник, підготовка, доступне середовище, об'єднана територіальна громада.

Zoriana UDYCH

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Management of Education, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2, Maxyma Kryvonosa str., Ternopil, Ukraine, 46000

ORCID: 0000-0003-2124-2263

Liliia SHULHINA

Postgraduate Student at the Department of Social Work and Management of Social and Cultural Activity, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2, Maxyma Kryvonosa str., Ternopil, Ukraine, 46000

ORCID: 0000-0002-6897-3277

To cite this article: Udych Z., Shulhina L. (2023). Pidhotovka sotsialnoho pratsivnyka do stvorennia dostupnoho seredovyscha v systemi ob'iednanoi terytorialnoi hromady [Training of the social worker to create an accessible environment in the system of the united territorial community]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 172–178, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.25>

TRAINING OF THE SOCIAL WORKER TO CREATE AN ACCESSIBLE ENVIRONMENT IN THE SYSTEM OF THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITY

The purpose of the article is to highlight the features of training a social worker to create an accessible environment in the system of a united territorial community. It was determined that the main task of modern training of social workers is to create an accessible environment in the system of the united territorial community. It was found that the formation of professional abilities, skills and competencies of the future social worker will contribute to the construction of personal learning trajectories based on the personal profile of inclusive competence and compliance with modern requirements and the personal professional vector of development. It was found that one of the priorities of training social workers to create an accessible environment in the system of the united territorial community is the introduction of a person-oriented approach to education. It has been established that the preparation of social workers to create an accessible environment in the system of the united territorial community involves several stages: motivation and emotional desire to perform their duties in the community center system; the ability to communicate with different categories of the united territorial community. It was determined that social workers who need to work on creating an accessible environment in the system of the united territorial community contribute cognitive deepening to the process of organizing various types of organizations, taking into account the capabilities of the residents of the united territorial community. It was determined that the subjects of the formation process of preparation for the creation of an accessible environment in the system of the united territorial community are teachers, psychologists, doctors, medical personnel, children and parents. The conditions for training future social workers to create an accessible environment in the system of the united territorial community are highlighted. It was established that the method of training future social workers includes four stages: propaedeutic, theoretically operational, productive and reflective-evaluative.

Key words: social worker, training, accessible environment, united territorial community.

Аналіз проблеми. Досвід впровадження інклюзивних практик підготовки соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади розширює їхні функціональні обов'язки. У нових умовах соціальний працівник не може обмежуватися знанням специфіки загальноосвітніх програм і традиційних методів навчання. Це зумовлено тим, що підтримка виключно на основі наявних педагогічних умінь і навичок чітко не визначена, тому активний розвиток інклюзивних практик потребує нових дидактичних моделей. Такі аспекти зумовлюють необхідність покращення підготовки соціального працівника з огляду на подальшу професійну діяльність у системі об'єднаної територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти підготовки соціального працівника лежать в основі досліджень багатьох науковців, зокрема Г. Слосанська висвітлює особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах (Слосанська, 2019); В. Поліщук, Н. Олексюк та Г. Лещук розкривають особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку (Поліщук,

2022); Н. Горішна висвітлює роль соціального працівника у впровадженні антидискримінаційних практик щодо вразливих сімей у територіальній громаді (Горішна, 2018); А. Конончук розкриває специфіку професійної підготовки соціальних працівників до партнерства з недержавними організаціями соціальної сфери (Конончук, 2016) тощо.

Однак, беручи до уваги дослідження науковців, доцільно зауважити, що ґрунтовного дослідження потребують питання підготовки соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

Мета дослідження. Метою статті є висвітлення особливостей підготовки соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасного розвитку освіти змінюються підходи до формування професійної майстерності та корекційної компетентності педагогів з метою створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, зокрема: структура передачі інформації; знання оновлюються та передаються в майбутні дослідницькі галузі педагогіки, психології,

корекційної педагогіки; нові технології, методи роботи для створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, зміна підходу до інклюзивного простору; виникає необхідність знайти оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів навчання; роль професійних умінь і навичок – пізнавальних, соціально-емоційних, практичних, технологічних (Берегова, 2015; Берегова, 2017; Берегова, 2018).

Основним завданням сучасної підготовки соціальних працівників є створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, в основі якого лежать: складання профілю професійних умінь і компетентності студента; розробка, апробація та реалізація авторського права методики викладачами та їх розміщення в системі навчання; розробка, створення та використання контрольних завдань в ігровій формі (квести, дидактичні ігри, інтерактивні форми), інтерактивні технології навчання, інноваційні форми навчання; забезпечення майбутніх соціальних працівників усіма необхідними засобами (інтерактивними проєкторами, програмним забезпеченням); організація та проведення групових курсів професійного навчання, проведення онлайн-курсів, вебінарів, консультацій щодо створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, інноваційних технічних індивідуальних траєкторій навчання та формування власного професійного стилю.

Формування професійних умінь, навичок та компетенцій майбутнього соціального працівника сприятимуть побудові особистісних траєкторій навчання на основі особистісного профілю інклюзивної компетентності та відповідності сучасним вимогам та особистому професійному вектору розвитку. Технологія навчання у вищій освіті складається з двох основних компонентів, які передбачають створити доступне середовище та керувати цією діяльністю в системі об'єднаної територіальної громади. Ці процеси взаємопов'язані і взаємозалежні, контролюючи один одного і впливаючи на подальше вдосконалення. Вплив результатів контролю на зміст контрольних заходів вимагає організації подальшої діяльності для досягнення поставлених на основі навчання цілей.

Сучасні технології базуються на особистісному підході до орієнтації, який визначається

пріоритетом особистості, її розвитком в умовах доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади та передбачає трансформацію освіти у сферу самосвідомості.

Одним із пріоритетів підготовки соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади є впровадження особистісно орієнтованого підходу до освіти. Його суть полягає в тому, що створення доступного середовища в системі об'єднаних територіальних громад має бути не засобом, а метою, тобто об'єктом навчання та розвитку.

Усі показники особистісно-орієнтованого навчання входять до опису методів розвитку в освітньому процесі. Усі методики базуються на певних методологічних принципах концептуальної локалізації. Методики розвивальної педагогіки базуються на принципах людської та соціальної психології «зсередини». Це означає, що внутрішній розвиток визначається зовнішнім середовищем.

З метою формування компетентності соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади важливо зосередити увагу студентів на глибоких поняттєвих положеннях технологій навчання, доцільне використання ефективних засобів впливу та формування сприятливих умов для створення інклюзивного простору (Жадленко, 2014: 303).

В інклюзивних просторах доцільно використовувати прийоми когнітивних стратегій. Термін «когнітивна стратегія» стосується планів, дій, кроків і процесів для роботи або розв'язання проблем з об'єктами в доступному середовищі в системі об'єднаних територіальних громад.

Сенс використання цієї технології це «навчитися вчитися» і регулювати власну освітню діяльність, соціальні працівники до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади розглядають кілька стратегій посилення таких когнітивних процесів, як організація, розуміння та запам'ятовування інформації.

Для групової роботи з комплексними освітніми матеріалами рекомендується така базова послідовність кроків: запитання для стимуляції мислення; детальне пояснення навичок мислення та їх відпрацювання на практиці; озна-

йомлення з графічними організаторами, які «стежать» за ходом думок; навчання студентів ставити питання вищого рівня (Лорман, 2010).

В сучасній педагогічній науці не існує єдиного підходу до проблеми підготовки соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади. Водночас більшість сучасних науковців сходяться на думці, що підготовку соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаних територіальних громад слід розглядати як індивідуально-цілеспрямований процес і як результат розвитку професійної компетентності.

Підготовка соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади передбачає кілька етапів: мотивація та емоційне бажання виконувати свої обов'язки в системі громадського центру; вміння спілкуватися з різними категоріями об'єднаної територіальної громади.

Підготовка соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади має: мати синкретичний характер, що виявляється у взаємозв'язку і взаємозумовленості цілей, змісту, технології організації та функціонування цих компонентів як єдиного цілого; що включають комунікативний, змістовно-процесуальний, мотиваційний та особистісноадаптивний компоненти, оскільки їх присутність у навчальній структурі забезпечить її синкретизм і цілісний характер; на основі педагогічних цінностей, забезпечення формування особистісного ставлення соціального працівника до створення доступного середовища та суспільне значення його організації для особистісно-професійного розвитку та готовність соціальних працівників до здійснення нової для них діяльності, пов'язаної зі створенням доступного середовища; характеризуватися гнучкістю і рухливістю впровадження для сучасної трансформації педагогами власної професійної діяльності та успішної адаптації до мінливих умов в організації доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади; забезпечувати професійний розвиток соціального працівника, його компетентність як здатність вирішувати професійно значущі, соціально детерміновані й все складніші завдання, які виникають при створенні доступ-

ного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

На основі аналізу теоретичних підходів до підготовки соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади ми розуміємо дидактичну та практичну підготовку соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади. Територіальна громада як цілеспрямований та творчий процес розвитку професійних компетенцій у підготовці соціальних працівників, спрямований на гуманістичні цілі та формування педагогічних цінностей, завдяки чому соціальні працівники спроможні вирішувати професійні завдання в контексті творчої теорії та практичного узагальнення.

Навчання створює і породжує інтелектуальні стратегії на основі інтелектуального потенціалу особистості. Соціальні працівники, яким необхідно працювати над створенням доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, вносять когнітивне поглиблення в процес організації різних типів організацій з урахуванням можливостей жителів об'єднаної територіальної громади.

Змінюється статус соціального працівника, який еволюціонує від системи об'єднаної територіальної громади до організатора доступного середовища. Змінюється зміст освіти: не інформація про діяльність, а активна дослідницька діяльність на основі інформації. Змінюються форми взаємодії соціального працівника з представниками об'єднаної територіальної громади. На заміну традиційному з'являються форми активного, інноваційного навчання: дидактичні ігри, аналіз проблемні ситуації під час виконання дій і операцій, розігрування ролі, самооцінка, взаємоконтроль, самооцінка і самоконтроль.

Зміна цілей, змісту та форми навчання суттєво вплине на особливості взаємодії соціальних працівників з представниками інтегрованої спільноти.

Партнерство, свобода вибору, дій, відповідальність, позитивний емоційний фон – все це стає постійною домінантою відносин. Для реалізації цих умов майбутні соціальні працівники мають опанувати основні методи та форми створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

Отже, важливим механізмом функціонування доступних середовищ в системі об'єднаної територіальної громади є розуміння майбутніми соціальними працівниками навичок розробки стратегій підтримки жителів об'єднаної територіальної громади у цих середовищах.

Суб'єктами процесу формування підготовки створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади є педагоги, психологи, лікарі, медичний персонал, діти та батьки.

Створюючи доступне середовище в системі об'єднаної територіальної громади, майбутні соціальні працівники повинні представити план, який включає такі елементи: власний і попередній досвід, можливості жителів об'єднаної територіальної громади; активне середовище та занурення в діяльність (правила та умови успішної взаємодії, віра у свої можливості, підтримання інтересу, сприятливе для всіх учасників активної взаємодії розташування, створення атмосфери довіри, збіг планів на реалізацію, підтримку уваги, наближення ситуацій до життєвих, максимальне занурення в діяльність, засоби взаємодії тощо); активне оцінювання та контроль (самооцінка, взаємоконтроль, самоконтроль, додаткова демонстрація, робота в парах, мікрогрупах тощо); запам'ятовування (створення орієнтирів, святкових процедур для обробки нового у відмінній ситуації, обмін враженнями тощо); перенесення набутого досвіду в побутове спілкування (рольові ігри, театралізації, обряд завершення діяльності та очікування майбутньої зустрічі тощо); пунктуальність і продуктивність.

При розробці моделі підготовки соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади ми виходили з того, що рівень готовності до професійної реалізації в системі об'єднаної територіальної громади залежить від умов та емоційних станів.

Ми розробили чотириетапну методологію підготовки соціальних працівників для створення доступного середовища в системі інтегрованої територіальної громади, яка включає чотири етапи: пропедевтичний, теоретико-операційний, продуктивний та рефлексивно-оцінний. На кожному етапі конкретизуються цілі, визначаються зміст, система та технічні засоби.

Метою пропедевтичного етапу є формування мотивації майбутнього соціального працівника

до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, простір, систематизація та поглиблення знань, умінь з проблем створення доступного середовища (розв'язання типових практичних професійних завдань, підготовка роздаткового матеріалу з використанням різноманітних ілюстративних засобів, створення супроводу, консультації тощо), форм навички забезпечення емоційної стабільності.

Метою теоретико-операційного етапу є формування дидактичного комплексу знань, практичних умінь і навичок створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

На продуктивному етапі планується створення особливого дидактикотехнологічного продукту: кейс з основними розробками; формування мовленнєвих деонтологічних умінь і навичок у різних формах діяльнісних знань, умінь, навичок, аналіз досвіду роботи щодо створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, рефлексія власної поведінки щодо проведення корекції та створення власної колекції навчально-методичних матеріалів, демонстративна методика підготовки до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

Умови підготовки майбутніх соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади включають: введення в процес підготовки майбутніх соціальних працівників практичних курсів навчальних дисциплін, що сприяють опануванню дидактичними та технологічними основами створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади; доповнення курсів професійно-практичної складової освітніх планів шляхом вивчення перспективного досвіду створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади; волонтерство в об'єднаних територіальних громадах як основа опанування професійно орієнтованими засобами та досвідом створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади; практичне впровадження інноваційних форм і методів роботи для забезпечення різноманітності методичних форм для обміну досвідом роботи, формування умінь та емоційної стійкості суб'єктів доступного середовища в сис-

темі об'єднаної територіальної громади; створення власного кейса досвіду роботи в умовах створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, залучення суб'єктів до проєктної діяльності з метою опанування навичками створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади; практичні консультації з розробки та створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, орієнтовані на формування вербальних деонтологічних умінь та навичок майбутніх соціальних працівників; проведення практико-орієнтованих тижнів методичних семінарів з обміну досвідом роботи щодо створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади; моделювання інноваційних життєвих та професійних стандартів «Доступний простір для всіх»; проєктна діяльність в системі об'єднаної територіальної громади; узагальнення теоретичних і технологічних досягнень у вигляді власного технологічного продукту (технології створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади); реалізація дидактичних та технологічних консультаційних завдань когнітивного супроводу процесу створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади.

Формування мотиваційно-емоційної сфери майбутніх спеціалістів забезпечуються шля-

хом впливу на їхні почуття та сферу діяльності. Формування емоційної стійкості майбутніх соціальних працівників до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади можливо за умови використання на пропедевтичному етапі таких форм роботи, як навчальна, ділова гра, майстер-класи із запрошенням спеціалістів, які працюють для створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади, розігрування проблемних педагогічних ситуацій, вікторина тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у статті розглянуто особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до створення доступного середовища в умовах об'єднаної територіальної громади. Визначено ефективні умови її реалізації: опанування основами соціальної роботи з людьми з особливими потребами, вивчення перспективного досвіду створення доступного середовища в умовах об'єднаної територіальної громади, опанування професійно-орієнтованим інструментарієм та програмним забезпеченням створення доступного середовища в умовах об'єднаної територіальної громади. Встановлено, що методика підготовки майбутніх соціальних працівників включає чотири етапи: пропедевтичний, теоретико операційний, продуктивний та рефлексивно-оцінний.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берегова М. І., Савінова Н. В. Деонтологічна компетентність корекційного педагога в умовах інклюзивного навчання. *Молодий вчений*. Херсон, 2015. № 2(17). С. 99–101.
2. Берегова М. І., Савінова Н. В. Підготовка корекційного педагога до роботи в інклюзивному середовищі: інваріантна складова. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ : ТОВ «Наша друкарня», 2017. № 13. С. 216–225.
3. Берегова М. І., Савінова Н. В. Рівні сформованості мотиваційно-емоційної готовності майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзивного навчання. *Humanitarium*. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) ; Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2018. Том 43, № 2 : Педагогіка. С. 121–130.
4. Горішна Н. М. Роль соціального працівника у впровадженні антидискримінаційних практик щодо вразливих сімей у територіальній громаді. Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: антидискримінаційна теорія і практика : матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. В. Козубовської, Ф. Ф. Шандора. Ужгород : РІК-У, 2018. 124 с.
5. Жадленко І. Компетентісний підхід щодо професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів у вищій школі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Сер. : Педагогічні науки. 2014. № 132. С. 301–304.
6. Конончук А. І. Професійна підготовка соціальних працівників до партнерства з недержавними організаціями соціальної сфери. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 183–187.
7. Лорман Т., Деспелер Дж. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі. Київ : СПД-ФО І. С. Парашин, 2010. 296 с.
8. Поліщук В. А., Олексюк Н. С., Лещук Г. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. 2022. № 1(50). С. 227–231.

9. Слозанська Г. І. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах : дис. док. пед. наук: 13.00.05. Тернопіль, 2019. 687 с.

REFERENCES:

1. Bereghova, M. I., Savinova, N. V. (2015). Deontologichna kompetentnistj korekciynogho pedaghogha v umovakh inkljuzyvnogho navchannja [Deontological competence of the correctional teacher in the conditions of inclusive education]. *Molodyj vchenyj – A young scientist*, 2(17), 99–101.

2. Bereghova, M. I., Savinova, N. V. (2017). Pidghotovka korekciynogho pedaghogha do roboty v inkljuzyvnomu sere-dovyshhi: invariantna skladova [Preparation of a correctional teacher to work in an inclusive environment: an invariant component]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shljakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*. Kyjiv : TOV «Nasha drukarnja», 13, 216–225.

3. Bereghova, M. I., Savinova, N. V. (2018). Rivni sformovanosti motyvaciyno-emocijnoji ghotovnosti majbutnikh lohhopediv do roboty v umovakh inkljuzyvnogho navchannja [Levels of formation of motivational and emotional readiness of future speech therapists to work in conditions of inclusive education]. *Humanitarium – Humanitarian. Perejaslav-Khmeljnyckyj* (Kyjiv. obl.); Nizhyn (Chernighiv. obl.) : Lysenko M. M., Tom 43(2), 121–130.

4. Ghorishna, N. M. (2018). Rolj socialjnogho pracivnyka u vprovadzhenni antydyskryminacijnykh praktyk shhodo vrazlyvykh simej u terytorialnij ghromadi [The role of a social worker in the implementation of anti-discriminatory practices for vulnerable families in the territorial community]. *Aktualjni problemy suchasnoji sociologhiji i socialjnoji roboty ta profesijnoji pidghotovky fakhivciv: antydyskryminacijna teorija i praktyka : materialy dopovidej ta povidomlenj Mizhnarodnoji naukovy-praktyčnoji konferenciji – Actual problems of modern sociology and social work and professional training of specialists: anti-discrimination theory and practice: Materials of reports and announcements of the International Scientific and Practical Conference / za red. I. V. Kozubovskoji, F. F. Shandora*. Uzhghorod : RIK-U, 124 s.

5. Zhadlenko, I. (2014). Kompetentisnyj pidkhid shhodo profesijnoji pidghotovky majbutnikh vchyteliv-lohhopediv u vyshnij shkoli [A competent approach to the professional training of future speech therapist teachers in higher education]. *Naukovi zapysky Kirovohradsjkogho derzhavnogho pedaghoghichnogho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Ser.: Pedaghoghichni nauky – Scientific notes of Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko. Ser.: Pedagogical Sciences*, 132, 301–304.

6. Kononchuk, A. I. (2016). Profesijna pidghotovka socialjnykh pracivnykiv do partnerstva z nederzhavnymy orghanizacijamy socialjnoji sfery [Professional training of social workers for partnership with non-governmental organizations of the social sphere]. *Naukovi zapysky [Nizhynsjkogho derzhavnogho universytetu im. Mykoly Ghogholja. Psykhologho-pedaghoghichni nauky – Scientific notes [Nizhyn State University named after Mykola Gogol. Psychological and pedagogical sciences*, 1, 183–187.

7. Lorman, T., Deppeler, Dzh. (2010). Inkljuzyvna osvita. Pidtrymka rozmajittja u klasi [Inclusive education. Support for diversity in the classroom]. Kyjiv : SPD-FO I. S. Parashyn, 296 s.

8. Polishhuk, V. A., Oleksjuk, N. S., Leshhuk, Gh. V. (2022). Pidghotovka majbutnikh socialjnykh pracivnykiv do roboty z ljudjmy litnjogho viku [Preparation of future social workers to work with elderly people]. *Naukovyj visnyk Uzhghorodsjkogho universytetu. Ser. Pedaghoghika. Socialjna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Ser. Pedagogy. Social work*, 1(50), 227–231.

9. Slozansjka, Gh. I. (2019). Teorija i praktyka pidghotovky majbutnikh socialjnykh pracivnykiv do roboty u terytorialjnykh ghromadakh: dys. dok. ped. nauk: 13.00.05 [Theory and practice of training future social workers to work in territorial communities : dissertation. dock. ped. Sciences: 13.00.05]. Ternopilj, 687 s.